

Behöver tvångsvården färre låsta dörrar?

Regeringen uttrycker i en skrivelse särskild oro för flickor som tvångsvårdas på SiS:s ungdomshem. Forskaren **Maria Andersson Vogel** menar att majoriteten unga hade mått bättre av en öppnare miljö. **TEXT PER LINDAHL**

INLÅST OCH ÖVERGIVEN i en miljö präglad av våld och kaos. Som barn var **Maja**, 21, intagen på två av Statens institutionsstyrelses, SiS, ungdomshem, enligt LVU, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Maja minns sin tid på ungdomshemmen som stökig. Hon berättar att det var upplopp i princip varje dag, misshandel, våld mot personalen och tjafs.

– Jag var livrädd, visste inte vart jag skulle ta vägen. Som tjej kände jag mig extra otrygg och mitt självskadebeteende ökade under min tid på SiS. Allt var så begränsat, man fick röka fyra cigg om dagen och var tvungen att gå i institutionskläder. Jag hade inget liv, bara en liten korridor och personalen satt på kontoret hela

tiden. De sket i hur man mådde, man kunde sitta på sitt rum och gråta och de brydde sig inte, säger Maja.

Hon rymde vid ett tillfälle. SiS-hemmet var för kaotiskt.

– Jag pallade inte. Min trygghet var hotad, och jag kände mig inte säker med personalen heller. Unga killar i personalen flirtade med flickor, det var det allra värsta. Vi lyfte fram det till chefen men ingen trodde på oss.

Maja är övertygad om att SiS inte har varit till någon hjälp alls. Hon bara satt av tiden eftersom det varken fanns behandling eller skola.

– Jag hade behövt få behandling och hjälp med mitt självskadebeteende och drogerna, jag behövde lära mig hur man betar sig nyktert i livet. Jag

hade ingen motivation att sluta med drogerna, så när jag kom ut började jag knarka direkt.

MAJAS BERÄTTELSE ÄR en av många. I våras fick Inspektionen för vård och omsorg (IVO) i uppdrag av regeringen att förstärka tillsynen av SiS-hem där flickor vårdas. Det är en reaktion på de missförhållanden som har uppmärksamats på senare år.

– En stor skillnad mellan intagna pojkar och flickor är att tjejerna har mer psykisk ohälsa med sig in medan pojkarna har mer kriminalitet, säger **Maria Andersson Vogel**, forskare vid Stockholms universitet med fokus på tonårsflickor och SiS.

Hon menar att institutionerna är historiskt utformade för att hantera utagerande pojkar, med lås och strikta regler. Samtidigt finns det en risk att man ställer flickor mot pojkar och utgår ifrån att tjejerna är offer som

SiS, Statens institutionsstyrelse, är en statlig myndighet som ansvarar för tvångsvård. Myndigheten har 23 särskilda ungdomshem och cirka 750 platser.

Minska inlåsningen för alla, anser forskaren Maria Andersson Vogel. Hon anser att omfattande inlåsning på SiS ungdomshem är anpassat efter en liten minoritet.

Foto: Vilhelm Stokstad/Kontinent

behöver omsorg medan pojkarna behöver disciplin. En sanning med modifikation, enligt Maria Andersson Vogel: det finns också utagerande flickor och stora omsorgsbehov hos pojkar.

– Minska inlåsning för alla. Det kollektiva hanterandet i att ha mycket inlåsning och omfattande säkerhetsanordningar är anpassat efter en liten minoritet. Det finns både pojkar och flickor som behöver lås men även de som behöver en öppen miljö, säger Maria Andersson Vogel.

De intagna flickorna har ofta föräldrar med social problematik. De är ofta omhändertagna eftersom de rymt från olämpliga miljöer och hamnat i ett liv utanför ramarna med till exempel missbruk.

– Det finns fördomar och normer utifrån klass och kön, att de inte är »duktiga flickor», men vänd på problemet: tänk på vilken styrka

och kompetens som krävs för att en 16-åring ska överleva på rymmen. De har tagit ansvar för sitt eget liv och mående genom att dra hemifrån. Att ha fokus på tjejers utsatthet är viktigt eftersom det helt enkelt är sant, men

det riskerar också att ta bort deras aktörskap genom att göra dem till offer.

Personalens bemötande av ungdomarna brister, menar Maria Andersson Vogel och hon tror att det hänger ►

FAKTA

300 flickor tvångsvårdas årligen

- **Varje år placeras** ungefär 1 000 barn och ungdomar med allvarliga psykosociala problem enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), och lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU).
- **Ungefär 300 av** de intagna är flickor, vilka i hög grad (63 procent) placeras på grund av missbruk och övriga orsaker som till exempel social utsatthet.

Källa: Statens institutionsstyrelse

” SiS har börjat med att identifiera de ungdomar som behöver ökad säkerhet och ger vissa institutioner en högre säkerhetsklass, så att resten av ungdomarna kan vårdas med en lägre säkerhetsnivå.

ihop med bilden av problembarn.

– Personalen behöver utbildning. Det gör något med ungdomar att bo i den miljön men även med personalen.

KARIN, SOM EGENTLIGEN heter någonting annat, arbetar som behandlingspedagog på Bergsmansgården utanför Örebro. Det är Sveriges minsta SiS-hem och har plats för 16 flickor mellan 13 och 19 år.

– Jag trivs jättebra men SiS är inte för alla. Man får inte vara känslig på fel sätt, får inte ta åt sig. Flickorna har psykiska problem och mår fruktansvärt dåligt, de flesta har självskadebeteende och drogmissbruk, och många har varit kriminella. De kommer från trasiga bakgrunder där de ofta blivit sexuellt utnyttjade. De bråkar ju egentligen med oss på grund av att de mår dåligt, säger Karin.

Hon berättar att flickorna använder sin attityd som försvar och att det inte är lätt att komma innanför den barriären.

– Jag kan till exempel slinka in något om droger när vi spelar kort bara för att få tjejen att börja prata om sig själv. När jag väl kommer innanför så

kan jag börja jobba med henne och få henne att lita på mig. Det innebär att stå kvar även om hon får utbrott och skriker åt mig. Ingen har stått kvar för de här tjejerna tidigare.

SiS har tidigare fått kritik för att deras personal har låg utbildning. En granskning som SVT gjorde 2017 visade att 57 procent av de anställda saknade eftergymnasial utbildning. Karin tror att personal utan utbildning på större hem kan ta i för hårt i onödan.

– Det är personligt kränkande och ska bara tas till som en sista utväg. Vi har befogenheter att till exempel hålla nere, låsa in och isolera intagna, men lär oss också om lågaffektivt bemötande. Det är sällan vi behöver använda tvångsmetoder på Bergsmansgården, det går ofta bra att prata i stället för att isolera, säger Karin.

Hon ser problem med att strukturen på ungdomshemmen inte är anpassad för flickor och att det handlar för mycket om att till exempel lära sig att följa regler.

– Tjejerna har stoppats undan lite i bakfickan, som det ser ut nu är det

för mycket förvaring. SiS borde lyssna mer på vad tjejerna vill göra. Om de till exempel har ridit mycket tidigare – då åker vi till ett stall! Det är så svårt med personalbristen, men det är också svårt för tjejerna att känna sig mänskliga när de bara vandrar mellan två korridorer.

SARA LÖVENHAG, ENHETSCHEF på SiS forsknings- och utvecklingsenhet, håller med om att öppenhet är vägen fram för en bra behandling men manar också till försiktighet.

– SiS har börjat med att identifiera de ungdomar som behöver ökad säkerhet och ger vissa institutioner en högre säkerhetsklass, så att resten av ungdomarna kan vårdas med en lägre säkerhetsnivå. Men när socialtjänsten

Sara Lövenhag är enhetschef på SiS:s forsknings- och utvecklingsenhet.

konstaterar att tidigare insatser inte varit tillräckliga så efterfrågas just läsbarhet och SiS:s särskilda befogenheter, säger Sara Lövenhag.

SiS har som mål att ge bättre anpassad vård till flickor efter deras behov. De har bland annat ökat personalstyrkan på avdelningar för yngre flickor och öppnat specialavdelningar.

– En mindre grupp flickor med speciella vårdbehov i form av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och utagerande beteende står för den största delen av alla avskiljningar och annan isolering. Det finns grupper flickor, särskilt bland de yngre, som ser annorlunda ut än den traditionella gruppen inom SiS som består av pojkar i kriminalitet och missbruk, säger Sara Lövenhag.

Enligt henne så arbetar myndigheten hårt med allt från rekrytering till arbetsledning och utbildning för att sortera bort personal som missköter sig.

– Vi har också stängt Björkbacken och andra instabila institutioner som inte förmår ge en god och trygg vård. Alla misstankar om brott polisanmäls, säger Sara Lövenhag.

Hon tror att en del av det övergripande problemet med social tvångsvård är att det är en marginaliserad

grupp med en relativt svag röst.

– SiS får sitt uppdrag av regeringen och är en spegling av samhället i stort. Både satsningar och neddragningar sprider sig till SiS efter hand och påverkar efterfrågan på våra tjänster. Det är en utmaning att identifiera vem som bär det yttersta ansvaret. Jag antar att det bland annat är du och jag, i form av att rösta fram våra företrädare i kommun, region och riksdag, säger Sara Lövenhag.

FÖR MAJA HAR ingenting förändrats. Sju år efter att hon som 14-åring satt på ett ungdomshem för första gången har hon hamnat på ett SiS-hem igen. Den här gången på Rebeckahemmet för unga kvinnor, och hon vill bara därifrån. Enligt henne fortsätter missförhållandena hon upplevde som flicka med ännu värre styrka nu när hon är vuxen.

– Personalen har ingen utbildning och pratar sexuellt med oss och trycker ner klienter. De blandar psykossjuka med friska. Jag som tillfrisknar känner mig inte hemma här. ◀

”

Jag som tillfrisknar känner mig inte hemma här.

FAKTA Regeringens skrivelse om Vård av unga vid SiS

Den 22 juli överlämnade regeringen en skrivelse om hur de ska säkerställa att vården på SiS ungdomshem är säker. I skrivelsen uppmärksammar regeringen bland annat:

- ➔ **Brister i SiS ungdomsvård** kvarstår. Regeringen vill lansera en utredning som ska ta ett samlat grepp om hur kvaliteten för barn och unga i samhällets vård ska säkerställas.
- ➔ **Särskilt fokus ska** läggas på vården av flickor. SiS saknar fortfarande adekvata behandlingsmetoder för vissa målgrupper, däribland unga flickor.
- ➔ **Eftersom antalet avskiljningar** har ökat, i synnerhet vad gäller flickor, så har Regeringen gett IVO i uppdrag att förstärka tillsynen på de SiS-institutioner där flickor vårdas.
- ➔ **SiS har påtalat** att myndigheten känner en extra stor oro för gruppen flickor då dessa lider av psykisk ohälsa och funktionsnedsättningar i mycket större omfattning än pojkarna.
- ➔ **SiS kommer att** påbörja satsningar under 2021 med målet att vården av flickor och kvinnor utvecklas för att bättre svara mot deras vårdbehov och för att garantera deras säkerhet.